

II JORNADES DE RECERCA I INNOVACIÓ EDUCATIVA

TRANSFERIM LA RECERCA
ALS CENTRES EDUCATIUS

Iniciatives i plantejaments curriculars d'Educació Artística a Educació Infantil en el marc educatiu i legislatiu de les Illes Balears.

Autora: Oliver Barceló, Maria del Mar

Universitat de les Illes Balears, mm.oliver@uib.cat

Directors: Dr. Sureda Negre, Jaume; Dr. Comas Forgas, Rubén

TEMA CLAU

L'educació artística a Educació Infantil.

DATA ESTIMADA DE CONCLUSIÓ

2020

RESUM

Els objectius que propòs a la present investigació es vinculen amb tres grans temàtiques: l'Educació Artística (EA en endavant), l'Educació Infantil (EI en endavant) i el Currículum. El projecte planteja l'elaboració d'un instrument d'anàlisi del currículum, a partir de la delimitació d'uns models curriculars d'EA a EI, vinculats amb uns propòsits, metodologies i rols dels/de les mestres i dels infants. A partir d'aquest instrument tinc la intenció de realitzar un anàlisi de l'EA dels Currículums d'EI de les Illes Balears, des de l'inici de la democràcia fins ara, contemplant també els factors socials i polítics que varen acompanyar l'elaboració de cada document. Donat que també estic fent classe a una escola d'Educació Infantil, m'agradaria vincular aquesta temàtica amb la pràctica educativa i generar una proposta coherent amb els nous plantejaments curriculars d'EA, acompanyada d'un procés d'observació i investigació per

poder reflexionar finalment sobre la seva implementació i repercussió, relacionant-ho amb l'anàlisi curricular portat a terme.

PARAULES CLAU

Educació Infantil, Educació Artística, Currículum.

CONTINGUT I METODOLOGIA

1. Objectius de la investigació
2. Preguntes de recerca i metodologia
3. Principals aportacions teòriques que fonamenten l'estudi i la connexió que tenen amb la investigació.

1. Objectius de la investigació

- Aproximar-se a les noves línies de recerca en currículum d'EA a EI mitjançant l'anàlisi sistemàtic de la literatura, i elaboració de categories validades a través del marc teòric i el criteri d'experts
- Realitzar l'anàlisi de l'EA proposta pels Currículums de les Illes Balears, des de l'inici de la democràcia fins a l'actualitat, i la seva contextualització política i social
- Portar a terme un projecte d'EA a l'aula d'infantil, fonamentat en les noves línies de recerca d'EA , a través de la metodologia d'investigació-acció.

2. Preguntes de recerca i metodologia

En funció de cada objectiu s'han establert unes preguntes i una metodologia d'investigació.

Objectiu 1: Aproximar-se a les noves línies de recerca en currículum d'EA a Educació Infantil a través de l'anàlisi sistemàtic de la literatura, i elaboració de categories validades a través del marc teòric i el criteri d'experts.

Amb aquest objectiu es pretén conèixer i comparar les noves línies de recerca en currículum d'EA en EI. Elaboració de categories validades per l'anàlisi de les concepcions artístiques en Educació Infantil.

Preguntes d'investigació:

- Quines són les principals concepcions de l'art sobre les quals es fonamenten les noves propostes envers Educació Artística i Currículum, i Educació Artística i Infantil?
- Quins són els propòsits de les noves línies de recerca en Educació Artística i Currículum, i Educació Artística i Infantil? Què prioritzen i què pretenen fomentar?
- Quines coincidències i divergències, en general, es produeix en les línies de recerca en Educació Artística a nivell general i a nivell específic d'Educació infantil?
- Quines són les categories més utilitzades en la literatura que fan referència a les concepcions d'educació artística?

Metodologia: La metodologia utilitzada en aquesta part serà una revisió sistemàtica de la literatura existent, i l'anàlisi de contingut a través de l'elaboració de categories. Aquestes categories, fonamentals pel desenvolupament de tot el treball, s'extrauran del marc teòric i conceptual, i serviran també de base pel posterior anàlisi dels Currículums i per realitzar la proposta pràctica.

Objectiu 2: Anàlisi de l'educació artística proposta pels Currículums de les Illes Balears, des de l'inici de la democràcia fins a l'actualitat, i la seva contextualització política i social

Intentar establir en quines concepcions artístiques, de les catalogades en el punt 1, es fonamenten els diversos Currículums de les Illes Balears que s'han aprovat des de l'inici de la democràcia fins al moment de la realització d'aquest estudi. Reflexionar sobre la possible vinculació entre els currículums analitzats, les seves concepcions artístiques i el mitjà social i polític que els va generar.

Preguntes d'investigació:

- Quin són els aspectes vinculats amb Educació Artística dels Currículums de les Illes Balears que s'han aprovat des de l'inici de la democràcia fins al moment de la realització d'aquest estudi?
- Quines són les concepcions artístiques sobre les quals es basa l'Educació Artística dels diversos Currículums d'Educació Infantil de les Illes Balears?
- Quines són les condicions socials i polítiques que varen acompanyar el canvi i la redacció dels diversos currículums?
- Es pot establir qualche vincle entre les concepcions artístiques i les condicions socials i polítiques dels currículums estudiats?

Metodologia: es procedirà a la recerca de tots els decrets curriculars d'Educació Infantil aprovats a les Illes Balears en les darreres quatre dècades, per poder realitzar un revisió a través de la metodologia d'anàlisi de continguts, basada en les categories proposades en l'apartat anterior. D'aquesta manera s'intentarà delimitar en quin o quins enfocaments artístics es fonamenta cada un dels documents. A continuació es procedirà a una contextualització político-social dels documents, per poder analitzar si hi ha alguna correlació o tendència entre ells.

Objectiu 3: Projecte d'educació artística a l'aula d'infantil, proposta i realització fonamentada en les noves línies de recerca, a través de la metodologia d'investigació-acció

Realitzar una proposta pràctica d'educació infantil i artística coherent amb les noves línies de recerca curriculars.

Preguntes d'investigació:

- Quines són les millors estratègies per portar a la pràctica les propostes curriculars d'educació artística a educació infantil?

- Aquestes propostes realitzades, tenen una bona recepció i acollida pels infants i pels seus pares i mares?
- El sistema educatiu i escolar col·labora en la línia d'aquestes noves línies curriculars, fomentant valors com el pensament crític?

Metodologia: degut a la complexitat de realitzar un procés de recerca en un ambient on jo mateixa som un dels principals actors, he optat per la metodologia d'investigació-acció. Segons González i Latorre (1987) aquest terme fa referència a una ampla gama d'estratègies per millorar el sistema educatiu i social, una indagació pràctica realitzada pel professorat, de forma col·laborativa a través de cicles d'acció i reflexió. D'aquesta manera s'integra la teoria en la pràctica, considerant-se ambdues processos interdependents. Apareix un doble propòsit: canviar o millorar un procés i generar coneixement i comprensió. Aquest plantejament parteix de l'acceptació de dos principis: la complexitat del camp d'estudi a causa de la riquesa dels factors que hi intervenen i la impossibilitat d'una reflexió teòrica neutra.

3. Principals aportacions teòriques que fonamenten l'estudi i la connexió que tenen amb la investigació

- Es parteix de les aportacions de Schiro (2012), Stenhouse (1987) i Posner (2005) com a referents bàsics de reflexió curricular i establiment de models curriculars. A partir de les seves teories es delimita el que s'entén per currículum, i el que s'entén per model curricular, alhora que es considera vàlid l'establiment d'aquesta categoria de models curriculars per a l'anàlisi del document institucional que regula l'educació infantil.
- En l'àmbit de l'anàlisi del models curriculars d'EA s'ha contat amb múltiples referents; especialistes dins l'àmbit que han estudiat les diverses modalitats curriculars d'EA (Chapman, 1978; Marín Viadel, 1997; Agirre, 2005; Bamford, 2009).
- Per caracteritzar i establir cada un dels diferents models curriculars s'ha recorregut a diversos autors, entre els que destaquen:

- Autors vinculats amb els estudis de cultura visual (Hernández, 2000 i 2007; Duncum, 2002; Freedman, 2006; Acaso, 2014,) i autors vinculats amb l'educació postmoderna de l'art (Efland, Freedman i Stuhr, 2003; Beltrán-Ulate, 2016).
 - Autors vinculats amb la defensa de l'art com a disciplina, i amb el DBAE (Chapman, 1978; Arnheim, 1993; Eisner, 1995; Gardner, 2011)
 - Autors vinculats amb el model curricular expressiu (Stern, 1965; Lowenfeld & Brittain, 1970, 1973; Read, 1991)
 - Autors vinculats amb el model curricular acadèmic (Alberti, 1976; Comenio, 1971).
- També hi ha autors vinculats amb l'educació que, tot i no parlar específicament de l'EA, fan aportacions rellevants per la temàtica, com Giroux i McLaren (1998) i Bauman (2007).
 - També cal destacar documentació d'EA en EI com Abad (2009), Vecchi (2013) i López (2015), i publicacions d'EA o recerca en EA com Marín (2005) i Martínez, Gutiérrez i Escaño (2008).

ESTAT ACTUAL DEL TREBALL

El treball realitzat fins el moment s'ha centrat en la recerca documental per elaborar el Marc Teòric i l'Estat de la Qüestió, que ha conduït a la presentació d'un pòster i una comunicació a un congrés internacional propi de la meva especialitat (Oliver, 2017). Aquesta fase s'ha vinculat amb l'elaboració d'un instrument d'anàlisi del currículum d'EA, basat en diversos models curriculars (T.1) en fase de comprovació i validació per un panell d'experts.

Actualment l'Estat de la Qüestió es troba en fase d'elaboració.

Autor	EFLAND, A.	EFLAND, A. FREEDMAN, K. I STUHR, P.	MARÍN VIADEL, R.	AGIRRE, I.	BAUMAN, A.	HERNANDEZ, F.	ACASO, M.
Publicación	<i>Una historia de la educación del arte</i>	<i>La educación en el arte posmoderno</i>	<i>Enseñanza y aprendizaje en B.A: una revisión de los cuatro modelos históricos desde una perspectiva contemporánea.</i>	<i>Teorías y prácticas en EA. Ideas para una revisión pragmatista de la experiencia estética</i>	El factor ¡Wuuu! El papel de las Artes en la Educación.	<i>Espigador@s de la cultura visual</i>	<i>La Educación Artística no son manualidades</i>
Año publ.	2002 [1990]	2003 [1996]	1997	2000	2009 [2006]	2007	2009
VISIÓN ACADÉMICA	Racionalismo científico	Arte Academicista	Modelo taller del artista Sistema academia de BBAA	El arte como saber. El programa logocéntrico		Academias de Arte	
VISIÓN EXPRESIVA	Corriente expresionista	Expresión creativa del yo	Desarrollo del genia y la capacidad creadora personal	El arte como expresión. Autoexpresión creativa.	Arte Infantil Arte como expresión	Perspectiva expresionista	Autoexpresión creativa
ARTE COMO DISCIPLINA / LENGUAJE		Formalismo. El arte como disciplina. Arte para la vida cotidiana (Bauhaus)	Experimentación bauhasiana	La reconstrucción disciplinar de la educación artística. DBAE	Arte como cognición Arte como comunicación simbólica	Perspectiva disciplinar Perspectiva formalista	DBAE. El sistema de las disciplinas
VISIÓN POSMODERN A/CULTURA VISUAL	Corriente reconstruccionista	Educación artística multicultural posmoderna		El arte como sistema cultural. Cultura Visual. El arte como experiencia estética contingente. Revisión pragmatista.	Arte como agente cultural Posmodernidad	Educación sobre la cultura visual	C. Multicult. Reformismo – Reconstructiv. EAP EAC EACV
OTRAS					Arte como respuesta estética		- GARDNER VTS

T.1. Fragment del pòster presentat al VI Congreso Internacional de Educación Artística y Visual (Oliver, 2017)

PRESENTACIÓ DE L'ANÀLISI DE DADES I DISCUSSIÓ DELS RESULTATS

Encara no es poden presentar anàlisis de dades i resultats ja que encara s'està en fase d'elaboració de l'article de l'Estat de la Qüestió. Algunes hipòtesis que es poden avançar és que la reflexió curricular d'EA en EI és una temàtica on hi fa falta aprofundir, ja que, tot i haver-hi recerques molt interessants, està poc explorada. També sembla estar més abordada des de publicacions vinculades a l'EI que d'aquelles vinculades a l'EA. Com que, segons un nombre important d'experts en l'àrea (Efland et al., 2003; Hernández, 2007) s'està produint un canvi de paradigma curricular en EA, es parteix de la hipòtesi que aquest canvi també tindrà efectes en les investigacions de currículum d'EA en EI.

REFERÈNCIES

- Abad, J. (2009) *Iniciativas de educación artística a través del arte contemporáneo para la escuela infantil (3-6 años)* (Tesi doctoral). Recuperat de: http://cisne.sim.ucm.es/record=b2532415~S2*spi
- Acaso, M. (2014). *La educación artística no son manualidades*. Madrid: Catarata.
- Agirre, I. (2005). *Teorías y prácticas en Educación Artística*. Navarra: UPN.
- Alberti, L.B., (1976). *Sobre la pintura*. Valencia: Fernando Torres.
- Arnheim, R. (1993). *Consideraciones sobre la educación artística*. Barcelona: Paidós.
- Bamford, A. (2009). *El factor ¡Wuuu! El papel de las artes en la educación*. Barcelona: Octaedro.
- Bauman, Z. (2007). *Los retos de la educación en la modernidad líquida*. Barcelona: Gedisa.
- Beltrán-Ulate, E. (2016). El desafío de la educación artística en tiempos hipermodernos. *Revista Espiga*. Vol. XV, (32), 145-152.
- Chapman, L. (1978). *Approaches to Art Education*. Nueva York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Comenio, J.A. (1971). *Didáctica magna*. Madrid: IER.
- Duncum, P. (2002) Visual Culture Art Education: Why, What and How. *The International Journal of Art & Design Education*, 21 (1), 14-23.

- Gardner, H. (2011). *Educación artística y desarrollo humano*. Barcelona: Paidós.
- Giroux, G; McLaren, P. (1998). *Sociedad, cultura y educación*. Madrid: Miño y Dávila Editores.
- González, R.; Latorre, A. (1987). *El mestre investigador. La investigació a l'aula*. Barcelona: Graó.
- Eisner, E.W. (1995). *Educar la visión artística*. Barcelona: Paidós.
- Efland, A. (2002). *Una historia de la educación del arte*. Barcelona: Paidós.
- Efland, A., Freedman, K., Stuhr, P. (2003). *La educación en el arte posmoderno*. Barcelona: Paidós.
- Freedman, K. (2006). *Enseñar la cultura visual*. Barcelona: Octaedro.
- Hernández, F. (2000). *Educación y cultura visual*. Barcelona: Octaedro
- Hernández, F. (2007). *Espigador@s de la cultura visual*. Barcelona: Octaedro
- López, M.D. (2015). *El aprendizaje emocionante a través del arte contemporáneo en Educación Infantil* (Tesis doctoral). Recuperado de: <http://hdl.handle.net/10803/361399>
- Lowenfeld, V. y Brittain, W. (1970) *Desarrollo de la capacidad creadora*. Buenos Aires: Kapelusz.
- Lowenfeld, V. y Brittain, W. (1973). *El niño y su arte*. Buenos Aires: Kapelusz.
- Marín, R. (1997). Enseñanza y aprendizaje en Bellas Artes: una revisión de los cuatro modelos históricos desde una perspectiva contemporánea. *Arte, Individuo y Sociedad*, 9, 55-77.
- Marín, R. (Ed.). (2005). *Investigación en Educación Artística*. Granada: Ed. Universidad de Granada.
- Martínez, L.M; Gutiérrez, R.; Escaño, C. (Coord.). (2008). *Nuevas propuestas de acción en Educación Artística*. Málaga: Universidad de Málaga.
- Oliver, M. (2017). Visiones sobre la educación artística en Educación Infantil a través del currículum. En: Calzado, Z.; Espada, R.; Durán, G. (Eds.) *VI Congreso Internacional de Educación Artística y Visual*. (p.213). Badajoz: Universidad de Extremadura.
- Posner, G. (2005). *Analyzing the curriculum*. Michigan: McGraw-Hill.
- Read, H. (1991). *Educación por el arte*. Barcelona: Paidós.
- Schiro, M. (2012). *Curriculum Theory. Conflicting visions and enduring concepts*. Boston: SAGE Publications.

Stenhouse, L. (1987). *Investigación y desarrollo del curriculum*. Madrid: Morata.

Stern, A. (1965) *El lenguaje plástico*. Buenos Aires: Kapelusz.

Vecchi, V. (2013). *Arte y creatividad en Reggio Emilia*. Madrid: Morata.